

نگاه  
اندیشکده

عکس: gettyimages

# ارمنستان در مدار غرب؟

## دور شدن ارمنستان از روسیه، هم برای ایروان و هم برای واشنگتن و بروکسل چالش‌هایی به دنبال خواهد داشت

علاوه بر اعطای ۲۷۰ میلیون یورو به ارمنستان، شرکای غربی در بروکسل متعهد شدند که ارمنستان نقش مهمی در پروژه احداث خط کابل برق زیر دریای سیاه که قرار است در سال ۲۰۲۹ عملیاتی شود، ایفا خواهد کرد. این خط ۳ گیگاوات ولتاژ بالا انتقال برق یکی از عناصر کلیدی ابتکار عمل دروازه جهانی اتحادیه اروپا است که تا حدی با هدف مقابله با طرح کمربند و جاده چین انجام می‌شود. راه‌اندازی این پروژه در دسامبر ۲۰۲۲ با حضور رهبرانی از آذربایجان، گرجستان، رومانی و مجارستان انجام شد که در ابتدا بر روی اتصال سیستم‌های برق این کشورها تمرکز داشتند. پس از بهره‌برداری از این پروژه این کابل برق زیر دریایی مطمئناً به تنوع مورد نیاز ارمنستان در تامین انرژی کمک خواهد کرد. اما ایروان باید اقدامات کوتاه‌مدت جدی را برای کاهش وابستگی خود به روسیه انجام دهد. برخلاف گرجستان، ارمنستان به دلیل درگیری چنددهه‌ای با باکو، قادر به واردات گاز طبیعی آذربایجان نبوده است. در نتیجه، این امر منجر به اتکالی فرایند ارمنستان به روسیه نفت‌ها از نظر واردات گاز شده است بلکه موجب شده تا شرکت دولتی گازپروم روسیه به تدریج کنترل بیشتری بر زیرساخت‌های خط لوله داخلی این کشور به‌عنوان پرداخت بدهی‌های فرایند اش به دست آورد. امروز روسیه به‌طور کامل مالک زیرساخت گاز طبیعی داخلی ارمنستان از جمله شبکه‌های حمل و نقل و توزیع است. تکمیل موفقیت‌آمیز مذاکرات صلح با آذربایجان می‌تواند فرصتی را برای ارمنستان فراهم کند تا بتواند در نهایت جایگزین حجم گاز روسیه را از همسایه شرقی خود بخرد.

ارمنستان همچنین برای تامین ۲۵ درصد از برق تولیدی خود از نیروگاه اتمی متسامور به فناوری هسته‌ای روسیه متکی است. براساس گزارش‌های اخیر، ارمنستان و روسیه توافق کرده‌اند که نیروگاه هسته‌ای متسامور را مدرن‌سازی کنند تا طول عمر آن تا سال ۲۰۳۶ افزایش یابد. البته دو طرف همچنین در حال بررسی امکان ساخت یک واحد راکتور جدید VVR ۱۲۰۰ طراحی شده توسط شرکت روس اتم در این تاسیسات با نواخت دیگر ارمنستان هستند. به دلیل نگرانی‌های ایمنی، ادامه فعالیت متسامور مدت‌هاست که محل اختلاف بین ایروان و اتحادیه اروپا بوده است. گزینه جایگزین

▼ **خامت روابط روسیه و ارمنستان**

نشست مقامات اتحادیه اروپا و ایالات متحده با پاشینیان بازنایبی از تغییر قابل توجه سیاست دولت ارمنستان و گرایش به سمت غرب در ماه‌های اخیر بوده است. این تغییر جهت آشکار ارمنستان ریشه در جنگ دوم قره‌باغ در سال ۲۰۲۰ دارد که پیروزی آذربایجان بر نیروهای ارمنی به پایان رسید. در آن جنگ روسیه - متحد استراتژیک و اصلی ارمنستان - بی طرف ماند و مداخله نظامی نکرد. علاوه بر این، هنگامی که ارتش آذربایجان یک سال بعد تعدادی از مواضع کلیدی را در قلمرو مستقل ارمنستان تصرف کرد و سپس کنترل اکثر مناطق ارمنی نشین واقع در بخش‌های باقی‌مانده قره‌باغ را در سال ۲۰۲۳ به دست گرفت، روسیه دست روی دست گذاشت. بی میلی مسکو در عدم مداخله منجر به بدتر شدن روابطش با ایروان شد. ارمنستان به‌عنوان یکی از اولین گام‌های خود، مشارکت در ائتلاف منطقه‌ای تحت رهبری مسکو، موسوم به سازمان پیمان امنیت جمعی (CSTO) را متوقف کرد. اخیراً رهبران ارمنستان خواستار خروج نیروهای گارد مرزی سرویس امنیتی فدرال روسیه (FSB) از فرودگاه زوارتوتوس ایروان شده‌اند. یکی از نمایندگان حزب حاکم حتی پا را فراتر گذاشته و تلویحاً گفت که پایگاه نظامی روسیه در گیومری باید «در زمان مقرر» تعطیل شود.

اگرچه کناره‌گیری روسیه از کمک به ایروان عامل اصلی تغییر سیاست ارمنستان و گرایش به سمت غرب بود، اما مجموعه پیشرفت‌های اخیر گرجستان در مسیر عضویت در اتحادیه اروپا نیز در ذهنیت رهبران ارمنستان اثر داشته است. در ۱۴ دسامبر سال ۲۰۲۳، شورای اروپا رسماً وضعیت نامزدی را به گرجستان اعطا کرد. رهبری ارمنستان با مشاهده حرکت پیچیده و در عین حال سریع گرجستان در مسیر ادغام با اروپا، با تأکید بر ارزش‌های مشترک با غرب و ابراز آمادگی برای همسویی نزدیک‌تر با همسایگان قفقاز جنوبی، از این روند پیروی کرد.

▼ **اهمیت استراتژیک قفقاز جنوبی**

نشست سه‌جانبه اتحادیه اروپا-آمریکا-ارمنستان را باید در چارچوب اهمیت قفقاز جنوبی به‌عنوان یک کریدور فرامنطقه‌ای استراتژیک در نظر گرفت. شایان ذکر است،

CARNEGIE  
ENDOWMENT FOR  
INTERNATIONAL PEACE

ممکن است در دید بسیاری از تحلیلگران، سفر الهام علی‌اف، رئیس جمهور آذربایجان به مسکو در ۲۲ آوریل به خودی خود مهم به نظر نرسد، اما زمانی که به این سفر در یک زمینه گسترده‌تر نگریسته شود، اهمیتش بسیار بیشتر خواهد شد. قابل توجه است که این دیدار کمتر از یک هفته پس از آن صورت گرفت که روسیه اعلام کرد ماموریت نیروهای «حافظ صلح» خود در قره‌باغ را پایان خواهد داد اما علی‌اف تنها دو هفته پس از نشست سه‌جانبه بسیار تبلیغاتی ایالات متحده، اتحادیه اروپا و ارمنستان، به پایتخت روسیه سفر کرد. بسیاری از ناظران معتقد بودند که این نشست نقطه عطفی در روابط ایروان با غرب و فاصله ارمنستان از روسیه است؛ باید دید این پیش‌بینی‌ها تا چه حد محقق می‌شوند.

بدون شک، مسکو از این نشست سه‌جانبه سطح بالا که در تاریخ ۴ آوریل در بروکسل برگزار شد، ناخرسند است. در این نشست نیکول پاشینیان، نخست‌وزیر ارمنستان با اورو سولون در لاین، رئیس کمیسیون اروپا، جوزپ بورل، نماینده عالی اتحادیه اروپا، آنتونی بلینکن، وزیر امور خارجه ایالات متحده و سامانتا پاور، مدیر اژانس توسعه بین‌المللی آمریکا گفت‌وگو کرد. این واقعه است که این نشست هم‌زمان با جشن‌های ۷۵ سالگی سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) برگزار شد، مطمئناً ناامیدی کرملین را تشدید کرد. واکنش باکو قبل و بعد از این نشست، بازنایبی از واکنش مسکو بود. آذربایجان به‌رغم دریافت تضمین‌های دوگانه در تماس‌های تلفنی از بروکسل و واشنگتن، مدعی شد که حذف این کشور از مذاکرات ایالات متحده، اتحادیه اروپا و ارمنستان، روند صلح آذربایجان-ارمنستان را مختل می‌کند. رسانه‌های غیررسمی مرتبط با دولت آذربایجان تا آنجا پیش رفتند که عنوان کردند این نشست سه‌جانبه فراتر از همکاری‌های سیاسی و اقتصادی است و مدعی شدند که غرب آماده حمایت نظامی از ارمنستان است. ایران، یکی دیگر از بازیگران تأثیرگذار در قفقاز جنوبی است که نارضایتی خود را ابراز کرد. هرچند ایران به‌طور آشکار کمتر انتقاد کرد و تأکید کرد که مسائل منطقه‌ای باید در چارچوب فرمت ۲+۲ (شامل ارمنستان، آذربایجان، گرجستان، روسیه، ایران و ترکیه) حل و فصل شود. اگر اظهارات آذربایجان در مورد همکاری نظامی غرب با ارمنستان محقق شود، احتمالاً مخالفت شدیدتر ایران را با دخالت غرب در منطقه در پی خواهد داشت.

آنچه در این ستون می‌خوانید، دیدگاه‌های رسانه‌های خارجی است که صرفاً جهت اطلاع‌رسانی منتشر می‌شود و این دیدگاه‌ها موضع روزنامه «هم‌میهن» نیست.



## آیا هند به خاطر چابهار تحریم می‌شود؟

کمیانی ایندی پورت گلوبال لیمیتد (IPGL) و سازمان بنادر و کشتی‌رانی ایران، یک توافق بلندمدت امضا کردند که به دهلی‌نو اجازه می‌دهد یک ترمنال در بندر چابهار را در طول ۱۰ سال آینده اداره کند. اما این توافق باعث تهدید نرمی از سوی آمریکا منب بر احتمال تحریم شد. آمریکا و هند در دهه‌های اخیر روابط بسیار نزدیکی با یکدیگر برقرار کرده‌اند. ودانت پاتل، یک سخنگوی وزارت خارجه آمریکا در واکنش به این توافق گفته بود: «هر شخصیتی که به دنبال معامله با ایران باشد، باید بداند که ریسک بالقوه وجود دارد که خودشان را در معرض مخاطره تحریم قرار دهند.»

ایالات متحده آمریکا پیش از این فقط دو بار بعد از آزمایش‌های اتمی دهلی‌نو، تحریم‌هایی را علیه نهاد‌های علمی هند وضع کرده است. اما پس از پایان جنگ سرد، هند و ایالات متحده آمریکا به شکل چشمگیری روابط خود را تقویت کرده‌اند و هر یک دیگری را به‌عنوان یکی از نزدیک‌ترین شرکای استراتژیک تلقی می‌کند. هرچند هند هیچ تحریمی را علیه کشور ثالث به رسمیت نمی‌شناسد، مگر اینکه توسط سازمان ملل وضع شده باشد، اما تاکنون حداکثر تلاش‌اش را کرده است تا تحریم‌های آمریکا را علیه ایران رعایت کند. تا چند سال پیش، هند ایران را یکی از اصلی‌ترین تامین‌کنندگان نفت خود می‌دانست. اما از سال ۲۰۱۸ که دونالد ترامپ از توافق هسته‌ای با ایران خارج شد و تحریم‌های شدیدی را علیه تهران وضع کرد، هند از خرید نفت ایران کاملاً اجتناب کرده است. اما هند در همان سال ۲۰۱۸ با موفقیت در واشنگتن لابی کرد که بتواند برای پروژه بندر چابهار از آمریکا معافیت تحریمی بگیرد. انگیزه آمریکا این بود که مسیر چابهار یک دالان ترانزیتی برای کمک به افغانستان ایجاد می‌کرد که در آن زمان، خط آهن در حال ساخت که بندر چابهار را به افغانستان متصل می‌کرد هم از تحریم‌ها مستثنی شد. اما در حال حاضر، در شرایطی که حمایت ایران از گروه شبه‌نظامی حماس در غزه باعث تحریم‌های بیشتری از سوی آمریکا شده، باعث شده است که دهلی‌نو در محدودیت بیشتری قرار گیرد. افغانستان هم پس از آنکه نظامیان آمریکایی سال ۲۰۲۱ از این کشور عقب‌نشینی کردند، اهمیت گذشته را در سیاست خارجی واشنگتن ندارد.

به‌رغم همه این مسائل کارشناسان معتقدند که هند در مخاطره تحریم گسترده از سوی آمریکا قرار ندارد. گلشن سشدوا، استاد دانشگاه جواهر لعل نهرو در دهلی‌نو به الجزیره می‌گوید: «احتمال اینکه اقتصاد هند به خاطر چنین مسئله کوچکی تحریم شود، بسیار کم است. در بدترین حالت فقط ممکن است افراد و نهاد‌هایی که در توافق چابهار نقش داشتند، تحت برخی تحریم‌ها قرار بگیرند.» هند در حال حاضر یکی از کشورهای جهان است که پرشتاب‌ترین رشد اقتصادی را دارد. اما تحریم‌های ایالات متحده آمریکا علیه هند احتمالاً محدود خواهد بود و بر تجارت جهانی اثر نمی‌گذارد. تحریم‌های آمریکا علیه ایران همین حالا نیز بر منافع هند اثر گذاشته است. معافیت تحریمی برای بندر چابهار شامل ابتکارهای هند برای توسعه زیرساخت‌هایی که هند را به آسیای میانه متصل می‌کند، نمی‌شد و باعث می‌شد تا بلندپروازی‌های هند در این زمینه، محدود شود. تصمیم هند به اجتناب از خرید نفت ایران بر اثر تحریم‌های آمریکا هم باعث شد که دهلی‌نو بیش از پیش تحت تأثیر فشار تغییر قیمت از سوی دیگر تامین‌کنندگان نفت خام قرار گیرد. بعضی تحلیلگران معتقدند که اگر آمریکا تلاش کند در مورد چابهار سختگیری کند، ممکن است دهلی‌نو این بار واکنش تندتری نشان دهد. کبیر ناتجا، پژوهشگر بنیاد پژوهشی آژور به الجزیره می‌گوید: «چابهار مسئله مهم‌تری محسوب می‌شود و دهلی‌نو آمادگی دارد تا آن را برای بلندمدت زنده نگه‌دارد.» سارنگ شیدوره، مدیر گروه جنوب جهانی در اندیشکده مؤسسه کوئینسی می‌گوید که اگر هند در برابر تهدید جدی آمریکا برای تحریم به کار در چابهار ادامه دهد، این موضوع پیامی برای آمریکا در پی دارد. او معتقد است: «این موضوع نشان می‌دهد که کشورهای جنوب جهانی به‌رغم ترجیح آمریکاییه مجبور کردن آنها برای همراهی با اهداف استراتژیکش، به دنبال کردن اهداف خودشان ادامه خواهند داد.» شیدوره می‌گوید: «واشنگتن باید سیاست‌های خود را برای تحت فشار قرار دادن جنوب جهانی مورد بازنگری قرار دهد، چرا که این کار باعث می‌شود فرصت‌های آمریکا در جهان وسیعی که عمدتاً بی طرف است، خیلی کمتر شود.»